

نگاهی به چهل سال تحوّل جمعیت شناختی ازدواج در ایران (از ۱۳۳۵ تا ۱۳۷۵)

مهدی امانی
کارشناس مسایل جمعیتی

چکیده

با اینکه ازدواج در ایران مبتنی بر زودرسی و فراگیری در محدوده سنی بوده لیکن طی شش سرشماری و آمارگیری به طور کلی شاهد افت این دو خصیصه هستیم. به طوری که در سرشماری ۱۳۷۵ نزدیک به ۵۰ درصد مردان در سنین قانونی هنوز ازدواج نکرده و ۴۰ درصد زنان نیز زندگی زناشویی را آغاز نکرده بوده‌اند. سن متوسط ازدواج نیز همزمان با این تنزل ازدواج مردان و زنان رو به افزایش است، به طوری که بر متوسط سن ازدواج مردان و زنان پس از انقلاب اسلامی به ترتیب ۲ سال و ۲/۶ سال افزوده شده و در سرشماری ۱۳۷۵ این سن متوسط برای مردان ۲۵/۶ سال و برای زنان ۲۲/۴ سال محاسبه گردیده است. این ترقی سن متوسط ازدواج برای زنان می‌تواند تعداد موالید را کاهش دهد و از این طریق به سیاست جمعیتی دولت مبنی بر کنترل باروری مدد رساند. طی سرشماریها مسأله چند زنی بارز گردید اما در آخرین سرشماری تنزل سریع آن مشاهده شد. بر اساس داده‌های سرشماری چنین استنباط می‌شود که ترقی میزان سواد و تحصیلات بر بالا رفتن سن ازدواج مردان و زنان مؤثر است.

واژگان کلیدی: زودرسی ازدواج، سن متوسط در اولین ازدواج، چند زنی، ارتباط تعداد موالید زنان با سن ازدواج.

مقدمه

امر ازدواج در ایران از دیرگاه دارای دو خصوصیت بوده است: زودرسی و فراگیری. با توجه به اینکه نزد دختران و زنان این دو خصوصیت بیشتر از مردان دیده می‌شود، در نخستین سرشماری بعد از انقلاب، در سال ۱۳۶۵، دو خصوصیت فوق رو به فزونی نهاد که باید آن را ناشی از اعتقاد و عمل کرد به موازین اسلامی، در جامعه ایران پس از انقلاب، دانست. با این همه در آمارگیری جمعیتی سال ۱۳۷۰ دو شاخص مذکور به طور محسوس نزد دو جنس (زنان و مردان) کاهش یافت. در مورد وضعیت قبل از انقلاب، میزان عمومی ازدواج سالانه (تعداد ازدواج‌ها در کلیه سنین طی یکسال تقسیم بر کل جمعیت) در حد $5/3$ در هزار برای متوسط ۵ ساله قبل از انقلاب محاسبه می‌گردد که به حد $8/3$ در هزار، در آغاز جنگ تحمیلی ایران و عراق، صعود می‌کند. این افزایش روی‌آوری به زناشویی، همان طور که اشاره شد، از نتایج تقویت سنت‌های اسلامی در امر ازدواج در کشور ما، بعد از انقلاب اسلامی، است. در سالهای جنگ ایران و عراق (۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷) میزان زناشویی سالانه به طور متوسط در حد ۸ در هزار است که معرف تنزل خفیف نسبت به اوان انقلاب و زمانهای بلافصل پس از آن است. می‌توان این تنزل را یکی از آثار بسیج جوانان برای جنگ و تلفات ناشی از آن دانست. بعد از پایان جنگ و برقراری آتش بس افزایش محسوس در میزان ازدواج به ثبت رسید که باید گفت ازدواج‌های بعد از جنگ، در شرایط سخت اقتصادی و مسایل روزمره ناشی از آثار مستقیم و غیر مستقیم جنگ، تحقق یافته‌اند.

تحول میزانها

برای بررسی میزانهای ازدواج چهار دوره را می‌توان در نظر گرفت:

میزان عمومی ازدواج سالانه	
$5/3$ در هزار	۱. متوسط پنج ساله قبل از انقلاب
$8/3$ در هزار	۲. بین انقلاب تا آغاز جنگ تحمیلی
$8/0$ در هزار	۳. در طول جنگ تحمیلی
$8/1$ در هزار	۴. بعد از جنگ: (مثال سال ۱۳۷۰)
$7/8$ در هزار	(مثال سال ۱۳۷۵)

با وجود نوسان‌های سه دوره آخر گفتنی است که میزان عمومی ازدواج بعد از انقلاب به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است. شاخص مقایسه‌ای تعداد ازدواج‌ها و تعداد و شمار

جمعیت نیز حاکی از سرعت شدیدتر افزایش ازدواجها نسبت به افزایش جمعیت است. مثلاً از ۱۳۴۵ تا ۱۳۷۵ جمعیت $2/4$ برابر بیشتر شده اما تعداد ازدواجها $3/2$ برابر افزایش داشته است. ولی در داخل این دوره ۳۰ ساله دوره پنج ساله ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۵ را اگر در نظر بگیریم می بینیم که سرعت افزایش ازدواجها در این دوره کمتر از سرعت افزایش جمعیت بوده است. نتیجه آنکه جامعه ایران با کنترل و کاستن تعداد ازدواجها، به میزانهای قبل از انقلاب نزدیک می شود و در حقیقت رفتار نئومالتوسی را در زمینه زناشویی در پیش می گیرد. در جدول زیر شاخص مقایسه‌ای افزایش تعداد ازدواج و شمار جمعیت کل کشور ارایه می شود:

سال سرشماری	شاخص تعداد ازدواج	شاخص شمار جمعیت
۱۳۴۵	۱۰۰	۱۰۰
۱۳۵۵	۱۱۱	۱۳۱
۱۳۶۵	۲۲۵	۱۹۲
۱۳۷۰	۲۹۷	۲۱۷
۱۳۷۵	۳۱۷	۲۳۷

و اما محاسبه میزان افزایش سالانه ازدواجها و مقایسه آن با میزان افزایش سالانه جمعیت، به طریق دیگری تأیید کننده جریان کند شونده ازدواجها طی ۵ ساله ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۵ است. در سالهای بعد از انقلاب، تا سال ۱۳۷۰، میزان افزایش ازدواج حدود دو برابر بیش از میزان افزایش جمعیت است و در فاصله دو سرشماری ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۵ میزان افزایش ازدواجها کمتر از میزان افزایش جمعیت می شود:

فاصله سرشماریها	میزان سالانه افزایش جمعیت (درصد)	میزان سالانه افزایش ازدواجها (درصد)
۱۳۳۵ تا ۱۳۴۵	$2/7$	$1/1$
۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵	$3/9$	$7/3$
۱۳۶۵ تا ۱۳۷۰	$2/5$	$5/7$
۱۳۷۰ تا ۱۳۷۵	$1/8$	$1/3$

زودرسی و فراگیری

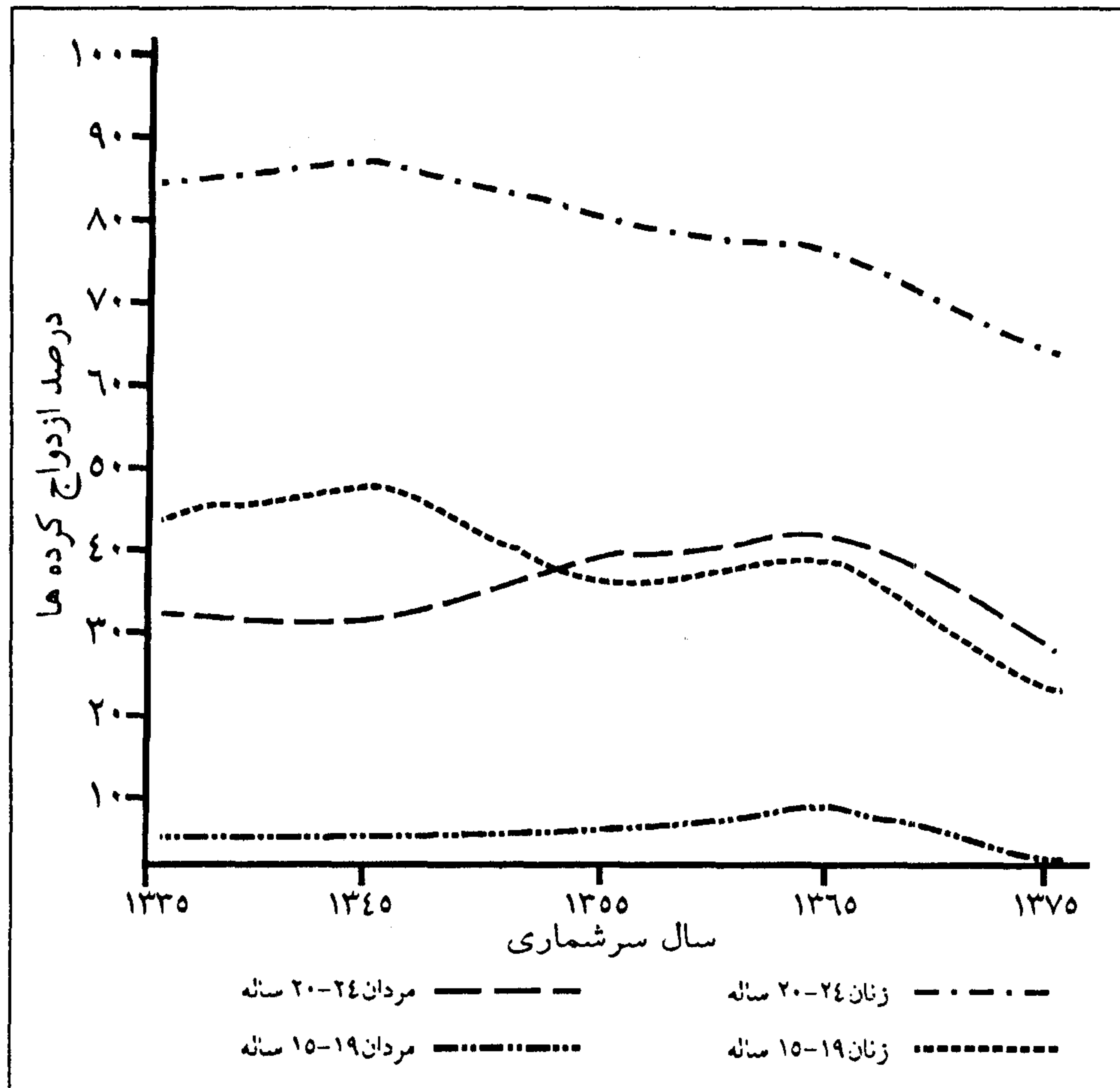
علاوه بر میزانهای شاخصهای یاد شده، سرشماریها از ورای گروههای سنی، حاکی از اطلاعات مکمل در باره تحوّل ازدواجهای در سنین پایین جوانی و نیز فراگیری و عمومیت ازدواج است. در جدول زیر این تحولات در دو گروه سنی کلیدی و نشان دهنده ۱۹ - ۱۵ ساله و ۲۴ - ۲۰ ساله برای مردان و زنان به تفکیک نقاط شهری و روستایی در طول ۴۰ سال از ۱۳۳۵ تا ۱۳۷۵ ارایه می شود:

درصد زنان و مردان ازدواج کرده در پنج سرشماری به تفکیک گروه سنی و نقاط شهری و روستایی *

گروه سنی و جنس	۱۳۷۵			۱۳۶۵			۱۳۵۵			۱۳۴۵			۱۳۳۵			
	روستایی	شهری	کل	روستایی	شهری	کل	روستایی	شهری	کل	روستایی	شهری	کل	روستایی	شهری	کل	
مردان	۴/۴	۲/۷	۳/۳	۱۱/۶	۸/۲	۹/۷	۱۰/۴	۳/۶	۶/۶	۷/۶	۳/۴	۵/۷	۸/۹	۱/۹	۶/۳	۱۵ - ۱۹
	۳۳/۹	۲۳/۸	۲۷/۸	۵۰/۷	۳۷/۶	۴۲/۹	۵۲/۸	۳۰/۲	۳۹/۵	۳۹/۸	۲۴/۱	۳۱/۸	۳۹/۰	۲۳/۶	۳۲/۶	۲۰ - ۲۴
زنان	۲۰/۹	۱۷/۰	۱۸/۶	۳۶/۹	۳۶/۶	۳۶/۸	۳۸/۳	۳۰/۱	۳۴/۱	۵۱/۲	۴۰/۸	۴۶/۸	۴۵/۳	۳۸/۵	۴۱/۹	۱۵ - ۱۹
	۵۹/۸	۶۱/۳	۶۰/۷	۷۶/۴	۷۳/۴	۷۴/۶	۸۳/۶	۷۳/۹	۷۸/۶	۸۹/۹	۸۲/۱	۸۶/۷	۸۶/۰	۸۳/۵	۸۴/۳	۲۰ - ۲۴

* به منحنی و نمودار صفحه بعد نیز که بر اساس این جدول تهیه شده توجه فرمایید.

نمودار و منحنی زنان و مردان ازدواج کرده
در گروههای سنی ۱۹ - ۱۵ و ۲۴ - ۲۰ (کل کشور)

ملاحظه می‌کنیم که از لحاظ زودرسی ازدواج نزد زنان (که آن را در گروه سنی ۱۹ - ۱۵ ساله بررسی کرده‌ایم) تنزلی که از سال ۱۳۴۵ شروع شده در سال ۱۳۵۵ در میزان ۳۴ درصد ازدواج کرده نمایان می‌شود. ده سال بعد، یعنی در سالهای اوّل پس از انقلاب، گرایش به کاهش جای خود را به گرایش محسوس صعودی می‌دهد، به طوری که در سال ۱۳۶۵ نسبت زنان جوان ازدواج کرده گروه سنی ۱۹ - ۱۵ ساله به ۳۷ درصد می‌رسد. اگر سیر نزولی نسبت زنان ازدواج کرده گروه سنی اخیر را در طول ده ساله ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ خطی فرض کنیم و تفاوت ۴۷ درصد به ۳۴ درصد را (۱۳ درجه) به سال ۱۳۶۵ تعمیم دهیم، بایستی نسبت زنان ازدواج کرده در گروه سنی ۱۹ - ۱۵ ساله در این سال حدود ۲۱ درصد باشد، یعنی ۱۶ درجه کمتر از ۳۷ درصد مشاهده شده سال ۱۳۶۵. ملاحظه می‌شود که پس از انقلاب گرایش و تمایلی که جامعه در جهت منطقی کردن ازدواج و طبعاً باروری نشان داده بود، خنثی و حدود ۱۶ درجه بر نسبت ازدواجهای زودرس اضافه شد. اما جامعه ایرانی، همزمان با شرایط اقتصادی و اجتماعی

نامساعد، بیداری و رفتار منطقی خود را در قبال ازدواجهای زودرس و در سنین آغاز جوانی بازیافت، به طوری که در سرشماری ۱۳۷۵ نسبت زنان ازدواج کرده گروه سنی ۱۹ - ۱۵ به نحوی بارز در کشور پایین آمد و به سطح ۱۹ درصد رسید. درباره مردان ازدواج کرده گروه سنی مورد بحث نیز علی رغم افزایش در سال ۱۳۶۵، تقریباً ده درصد، ده سال بعد شرایط اقتصادی و اجتماعی نامساعد و نیز در پیش گرفتن رفتار مسئول و منطقی در قبال ازدواج، تأثیر خود را به جا گذاشت و درصد مردان ازدواج کرده گروه سنی ۱۹ - ۱۵ به یک سوم، یعنی به حدود ۳ درصد، افت کرد. در گروه سنی ۲۴ - ۲۰ ساله‌ها نیز تنزل درصد ازدواج کرده‌ها، در دهساله ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵، نزد هر دو جنس، به نحو محسوسی مشاهده کردنی است. تنزل درصد مربوط «در دوره دهساله» فوق، نزد زنان ۱۴ درجه و نزد مردان ۱۵ درجه بوده که این هماهنگی در تنزل، گویای رفتار مشابه و واحد مردان و زنان جامعه ما در قبال ازدواج است.

در نتیجه می توان گفت که جنبه زودرسی و فراگیری ازدواج، در طول ۴۰ سال، بر اساس سرشماریها، دامنه و شدت خود را از دست داده و نزد زن و مرد و در گروههای سنی مربوط به یک حد معقول و منطقی قضاوت و تصمیم‌گیری جامعه ایرانی رسیده و یا به بیان دیگر در شرف نزدیک شدن است.

یکی از عوامل کارساز در این قلمرو تحصیل و ادامه آن تا سنین بعد از ۲۰ سالگی نزد دو جنس است. بررسیهای متعدد در ایران، چه در نقاط شهری و چه در نقاط روستایی، حاکی از بالا رفتن سن متوسط ازدواج همزمان و تحت تأثیر سواد و تحصیلات است. در ده ساله ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵ افزایش درصد با سوادان در دو گروه سنی مورد بحث بسیار چشمگیر بوده است. به جدول زیر نگاه کنید:

ترقی درصد باسوادی در گروههای سنی ۱۹-۱۵ و ۲۴-۲۰ نزد مردان و زنان

گروههای سنی	زنان		مردان	
	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵
۱۹ - ۱۵	۷۱	۹۳	۸۶	۹۷
۲۴ - ۲۰	۶۰	۸۷	۸۲	۹۴

طریقه دیگری که مؤید تنزل فراگیری ازدواج در ایران است، پی‌گیری نسلی یک گروه سنی در یک سرشماری به گروه سنی بعدی داخل نسل در سرشماری بعدی است. به عنوان مثال اگر

افراد هنوز ازدواج نکرده سال ۱۳۴۵، در گروه سنی ۱۴ - ۱۰، را در سرشماری ۱۳۵۵ در نظر بگیریم، اینان با تعداد کمتری افراد هنوز ازدواج نکرده در گروه سنی ۲۴ - ۲۰ ساله قرار می‌گیرند. اختلاف این دو رقم افراد ازدواج نکرده تعداد افراد ازدواج کرده بین ۱۳۴۵ و ۱۳۵۵ را برای نسل ۱۴ - ۱۰ ساله‌های سال ۱۳۴۵ تا نیل آنان به گروه سنی ۲۴ - ۲۰ به دست می‌دهد. و سرانجام با محاسبه نسبت ازدواج کردگان به شمار گروه سنی مبدأ (یعنی ۱۴ - ۱۰ ساله‌ها) به سرعت فراگیری ازدواج در این نسل پی می‌بریم. جدول زیر این نسبتها را نزد زنان برای سه دوره ده ساله برای دو گروه سنی مبدأ (۱۴ - ۱۰ و ۱۹ - ۱۵) نشان می‌دهد.

نسبت زنان ازدواج کرده در فواصل ده ساله از یک گروه سنی به گروه سنی نسلی بعدی (در هزار)

گروه‌های سنی زنان	۱۳۴۵ به ۱۳۵۵	۱۳۵۵ به ۱۳۶۵	۱۳۶۵ به ۱۳۷۵
۱۴ - ۱۰ به ۲۴ - ۲۰	۷۷۴	۸۲۸	۶۰۱
۱۹ - ۱۵ به ۲۹ - ۲۵	۸۶۹	۸۵۶	۷۸۶

در خصوص ازدواجهای زودرس (به ویژه نزد زنان) از سرشماری ۱۳۴۵ به بعد گروه سنی آغازین در مورد وضع زناشویی گروه ۱۴ - ۱۰ ساله است که بررسی درصد ازدواج کردگان آن حاکی از زودرسی ازدواج در ایران است:

درصد زنان ازدواج کرده در گروه سنی ۱۴ - ۱۰ ساله

سال	درصد زنان ازدواج کرده (۱۴ - ۱۰ ساله)
۱۳۴۵	نزدیک به صفر
۱۳۵۵	نزدیک به صفر
۱۳۶۵	۹ درصد
۱۳۷۰	۲ درصد
۱۳۷۵	۱ درصد

واضح است که در اولین سرشماری بعد از پیروزی انقلاب درصد زنان ازدواج کرده گروه سنی ۱۴ - ۱۰ ساله به نحو بارزی بالا رفته و سپس در سال ۱۳۷۰ تنزل یافته و در نهایت در سرشماری سال ۱۳۷۵ با یک درصد تقریباً به همان سطح قبل از انقلاب رجعت کرده است. بدین ترتیب می‌توان گفت بر اساس آخرین سرشماری در کشور ما مسأله ازدواج دختران کوچک سال

۱۴ - ۱۰ ساله ظاهراً منتفی است.

با این همه نمی توان اطمینان داشت که دختران کوچک سال کشور ما از ازدواجهای تحمیلی نامناسب و غیر منطقی کاملاً برکنارند چون در بررسیهای آماری و سرشماریها ازدواجها همگی اظهار و ثبت نمی شوند، بخصوص که در این آمارگیریها رئیس خانوار اظهارکننده و پاسخ دهنده است و احتمال اظهار نکردن یا پنهان کاری در موضوع ازدواج دختران کوچک سال وجود دارد.

همان گونه که در جدول مربوط به درصد ازدواج کرده های دو گروه سنی کلیدی و نشان دهنده ۱۹ - ۱۵ و ۲۴ - ۲۰ دیده می شود، زودرسی و فراگیری ازدواج در نقاط روستایی بیشتر است لیکن تبدیل نقاط روستایی به نقاط شهری (در اثر افزایش جمعیت و مرکزیت اداری و...) خود به وجود آورنده تدریجی رفتار شهری است و رفته رفته قسمتی بزرگ از جمعیت کشور به رفتار اخیر گرایش می یابد.

درجه فراگیری ازدواج را با بررسی درصد ازدواج نکرده ها و مجردان در گروه سنی ۵۴ - ۵۰ سالگی می توان شناخت. نظر به اینکه پس از سنین اشاره شده احتمال ازدواج بسیار ضعیف است، در نتیجه انتخاب این گروه سنی برای شناخت میزان مجرد قطعی نزد زنان و مردان رایج است. در نقاط شهری معمولاً ازدواج کمتر فراگیر است و در گروه سنی مورد بحث تعداد نسبی بیشتری زن و مرد ازدواج نکرده می مانند. در جدول زیر نشان داده شده که اکثراً مجرد قطعی مردان بیشتر از زنان و بعلاوه مجرد قطعی نزد هر دو جنس در نقاط شهری بیشتر از نقاط روستایی است.

درصد زنان و مردان ازدواج نکرده در گروه سنی ۵۴-۵۰ سالگی (میزان مجرد قطعی)

۱۳۷۵		۱۳۶۵		۱۳۵۵		۱۳۴۵		۱۳۳۵		جنس		
روستایی	شهری	روستایی	شهری	کل	روستایی	شهری	کل	روستایی	شهری		کل	
۰/۸	۱/۱	۱/۰	۱/۲	۱/۱	۱/۲	۱/۵	۱/۱	۱/۲	۲/۰	۱/۵	۲/۱	مردان
۰/۷	۱/۲	۱/۰	۱/۴	۰/۹	۱/۲	۱/۱	۰/۹	۱/۲	۱/۴	۱/۱	۱/۰	زنان

چند زنی

بر اساس تعداد زنان همسر دار و مردان همسر دار و محاسبه تعداد زوجه‌ها در مقابل هزار زوج می‌توان میزان چند زنی مردان را برآورد کرد (با توجه به اینکه امر چند زنی اساساً در جامعه موضوعی حساس است).

در تمام سرشماریها بر اساس این میزان، چند زنی در جامعه ما وجود داشته است. در اولین سرشماری پس از انقلاب، در سال ۱۳۶۵ میزان چند زنی به حداکثر رسیده و با ۱۰۲۲ زن شوهر دار در مقابل هزار مرد زن دار درجه بی سابقه‌ای را در تاریخ سرشماریهای ایران نشان می‌دهد. لیکن ده سال بعد، در سال ۱۳۷۵، این میزان به یک سوم تقلیل یافته است که می‌تواند حاکی از نپذیرفتن این امر در جامعه باشد. با این همه فقر و فشار اقتصادی در برخی خانواده‌ها می‌تواند آنان را به قبول شوهر دادن دختران خود به مردان زن دار و یا زنان بی نان آور را به رضا دادن با ازدواج با چنین مردان و ادار نماید.

ارقام زیر تخمین میزانهای چند زنی بر اساس روش یاد شده است:

سال سرشماری	تعداد زوجه برای هزار زوج
۱۳۳۵	۱۰۱۱
۱۳۴۵	۱۰۱۰
۱۳۵۵	۱۰۱۳
۱۳۶۵	۱۰۲۲
۱۳۷۵	۱۰۰۷

در سرشماریها به تاریخ زناشویی افراد، از لحاظ تعداد دفعات ازدواج اشاره نمی‌شود، لیکن در آمارگیریهای نمونه‌ای یا با ابعاد کوچکتر این موضوع ممکن است پرسش شود. مثلاً در سال ۱۳۷۰ پژوهشگران سازمان ثبت احوال و وزارت بهداشت و درمان یک آمارگیری مشترک را به پایان بردند که در بررسیهای آنها معلوم شد ۷/۶ درصد مردان و ۳/۳ درصد زنان بیش از یکبار ازدواج کرده‌اند و توزیع دفعات ازدواج آنان چنین بوده است:

درصد مردان با بیش از یکبار ازدواج	درصد زنان با بیش از یک بار ازدواج	دفعات ازدواج
۸۸/۶	۸۷/۹	۲ بار
۷/۹	۳/۹	۳ بار
۳/۵	۸/۲	۴ بار و بیشتر
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

ضمناً در این بررسی معلوم شد که ۲/۸ درصد مردان بیش از یک همسر داشته‌اند که در بین آنان ۲/۷ درصد دارای دو زن و ۰/۱ درصد دارای سه زن بوده‌اند.

سن متوسط در اولین ازدواج

این شاخص ازدواج را نه سازمان ثبت احوال کشور و نه وزارت دادگستری (مسئول ثبت ازدواجها) ارایه و منتشر نمی‌کنند. اما مرکز آمار ایران بر اساس درصد ازدواج نکرده‌ها در گروه‌های سنی (روش هاینال^(۱)) سن متوسط در اولین ازدواج را محاسبه و ارایه می‌نماید. بر اساس نتایج منتشر شده مرکز آمار ایران سن متوسط در اولین ازدواج نزد مردان از اولین سرشماری در سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۶۵ رو به تنزل بوده تا بالاخره در سال ۱۳۷۰ افزایش چشمگیری داشته و سرشماری ۱۳۷۵ حاکی از آن است که همچنان ادامه یافته است. نزد زنان افزایش سن متوسط در اولین ازدواج از سال ۱۳۵۵ (دو سال قبل از انقلاب) پدیدار گشته و تا سال ۱۳۷۵ ادامه یافته است. آخرین آماری که می‌توانیم به آن استناد بکنیم مربوط به سال ۱۳۷۵ است که سن ازدواج ۲۵/۶ سالگی برای مردان و ۲۲/۴ سالگی برای زنان بوده است که هر دو بر اساس سرشماری ۱۳۷۵ محاسبه شده‌اند.

سواد آموزی بخصوص نزد دختران تأثیر مهمی در بالا بردن این سن متوسط داشته است. همراه با ترقی سن متوسط در اولین ازدواج دختران و همزمان با آن میزانهای سواد دختران در گروه سنی ۱۹ - ۱۵ ساله در سالهای ۱۳۶۵، ۱۳۷۰ و ۱۳۷۵ به ترتیب ۷۱ درصد، ۹۱ درصد و ۹۳ درصد بوده که این همزمانی و توازی خود حاکی از تأثیر سواد بر رفتار و تصمیم در زمینه سن

ازدواج می تواند باشد.

سن متوسط در اولین ازدواج مردان و زنان بر اساس شش سرشماری (با روش هاینال)

سال سرشماری	مردان	زنان
۱۳۳۵	۲۴/۹	۱۹/۰
۱۳۴۵	۲۵/۰	۱۸/۴
۱۳۵۵	۲۴/۱	۱۹/۷
۱۳۶۵	۲۳/۶	۱۹/۸
۱۳۷۰	۲۵/۴	۲۱/۰
۱۳۷۵	۲۵/۶	۲۲/۴

تغییرات سن ازدواج زن می تواند اصولاً بر تعداد موالید مؤثر باشد. لیکن در عمل عوامل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی می تواند این رابطه حسابی - جمعیتی را تغییر دهد و تصمیم برای تعداد موالید را مستقل از سن زن در اولین ازدواج سازد.

پژوهشگران بخش جمعیت‌شناسی مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران در ۱۳۴۴ و ۱۳۴۵ این ارتباط را بررسی و وجود آن را در مقیاس جامعه آماری مورد استناد در شهر تهران و چهار نقطه روستایی تأیید کرده‌اند: در جدول زیر این ارتباط نشان داده شده است:

سن در اولین ازدواج زن	تعداد موالید
۱۹ سال	۷/۴
۲۲ سال	۶/۵
۲۷ سال	۴/۹

ملاحظه می شود که در ازای سه سال افزایش در سن ازدواج زن در مثال فوق، تعداد موالید یک واحد و در مقابل هشت سال افزایش، تعداد موالید ۲/۵ واحد کاهش یافته است باید خاطر نشان کرد که بالا رفتن سن ازدواج علاوه بر کوناهی دوره بیولوژیک همراه با تحصیلات بالاتر و احتمالاً اشتغال و فعالیت اقتصادی زنان نیز هست که در حقیقت این دو عامل بیشتر منشأ رفتار کنترل کننده و محدودگر در امر باروری و موالید است؛ بخصوص که زنان دارای تحصیلات و احتمالاً شاغل اکثراً با مردانی همتراز خود ازدواج می کنند و رفتار و تصمیم زوجین در چنین سطح اجتماعی و تحصیلات باز هم بیشتر منشأ باروری محدود و اندیشیده است.

نتیجه

در مجموع می‌توان گفت که عوامل زودرسی زناشویی و فراگیری آن طی ۴۰ سال مشاهده بر اساس سرشماریهای ایران، سیر نزولی پیموده است جز در اولین سرشماری بعد از انقلاب که در آن شاهد توقف زودگذر می‌باشیم. از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۵ طی چهل سال ۲۰ درجه از فراگیری ازدواج مردان و ۲۸ درجه از فراگیری ازدواج زنان کاسته شده است. جدول زیر نشان دهنده این کاهش در فراگیری ازدواج بر اساس سرشماریهای سال ۱۳۳۵ و ۱۳۷۵ است:

درصد مردان ازدواج کرده تا زمان سرشماری	درصد زنان ازدواج کرده تا زمان سرشماری	
۷۳	۸۸	۱۳۳۵
۵۳	۶۰	۱۳۷۵
۲۰	۲۸	افت فراگیری ازدواج

در جدول زیر وضع عمومی و اجمالی جمعیت از لحاظ چهار حالت موقیعت زناشویی برای مردان و زنان از ۱۳۳۵ تا ۱۳۷۵ نشان داده شده است:

سال سرشماری	جنس	درصد ازدواج کرده در زمان سرشماری	درصد بیوه	درصد طلاق گرفته	درصد ازدواج نکرده	مجموع
۱۳۳۵	مرد	۶۸/۴	۳/۵	۰/۹	۲۷/۲	۱۰۰/۰
	زن	۷۱/۴	۱۵/۰	۱/۵	۱۲/۱	۱۰۰/۰
۱۳۴۵	مرد	۵۶/۸	۱/۷	۰/۵	۴۱/۰	۱۰۰/۰
	زن	۶۱/۴	۱۰/۸	۱/۰	۲۶/۸	۱۰۰/۰
۱۳۵۵	مرد	۵۴/۹	۱/۳	۰/۳	۴۳/۵	۱۰۰/۰
	زن	۵۸/۵	۸/۱	۰/۷	۳۲/۷	۱۰۰/۰
۱۳۶۵	مرد	۵۵/۷	۱/۳	۰/۴	۴۲/۶	۱۰۰/۰
	زن	۵۹/۶	۷/۱	۰/۷	۳۲/۶	۱۰۰/۰
۱۳۷۰	مرد	۵۲/۵	۱/۴	۰/۳	۴۵/۸	۱۰۰/۰
	زن	۵۶/۶	۶/۰	۰/۴	۳۷/۰	۱۰۰/۰
۱۳۷۵	مرد	۵۱/۵	۱/۰	۰/۲	۴۷/۳	۱۰۰/۰
	زن	۵۳/۶	۶/۱	۰/۵	۳۹/۸	۱۰۰/۰

یادآوری: در سرشماری ۱۳۳۵ وضع زناشویی برای گروه سنی ۱۹ - ۱۵ ساله به بالا و در سایر سرشماریها برای گروه سنی ۱۴ - ۱۰ ساله به بالا سؤال شده است.

مآخذ

بررسی باروری در تهران و چهار منطقه روستایی در سالهای ۱۳۴۴ و ۱۳۴۵ (۱۳۴۷)
بخش جمعیت‌شناسی مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی،
دانشگاه تهران، تهران.

- سالنامه آماری کشور ۱۳۷۶ (۱۳۷۸)، مرکز آمار ایران، تهران.
- نتایج سرشماری سال ۱۳۳۵ (۱۳۴۰)، اداره کل آمار عمومی، تهران.
- نتایج سرشماری سال ۱۳۴۵ (۱۳۴۶)، مرکز آمار ایران، تهران.
- نتایج سرشماری سال ۱۳۵۵ (۱۳۵۹)، مرکز آمار ایران، تهران.
- نتایج سرشماری سال ۱۳۶۵ (۱۳۶۸)، مرکز آمار ایران، تهران.
- نتایج سرشماری سال ۱۳۷۰ (۱۳۷۱)، مرکز آمار ایران، تهران.
- نتایج سرشماری سال ۱۳۷۵ (۱۳۷۶)، مرکز آمار ایران، تهران.